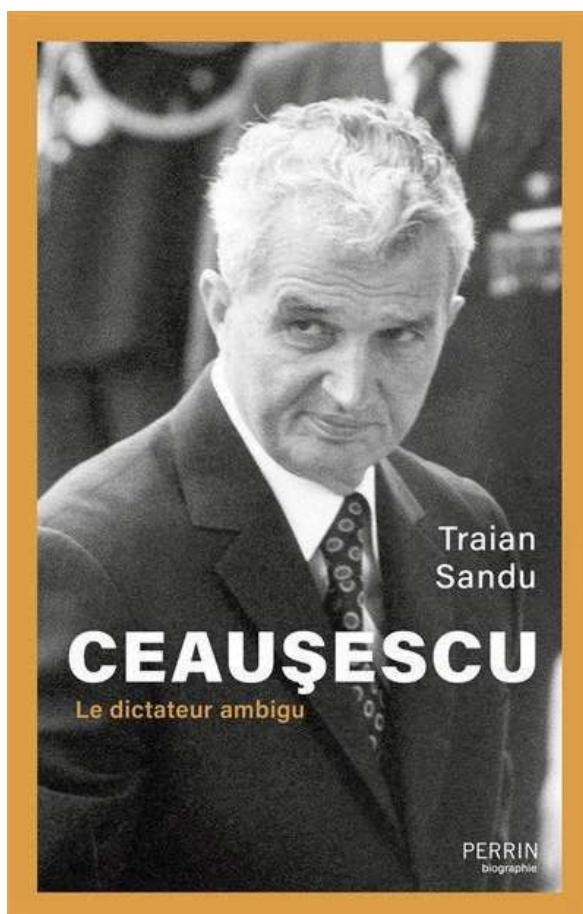

CEAUȘESCU. UN DICTATOR AMBIGU

Interviu cu prof. univ. dr. Traian SANDU¹, realizat de prof. dr.

Elinor Danusia POPESCU²

Stimate domnule profesor, vă rugăm să vă prezentați cititorilor noștri.

T.S.: Sunt Traian Sandu, profesor de istorie la Universitatea Sorbonne Nouvelle, Paris 3. Părinții mei erau români și am ajuns în Franța în anul 1978, părăsind România în valul Paul Goma, după marele cutremur. Am publicat mai multe cărți referitoare la România: „Sistemul de securitate francez în Europa centrală”, „Istoria Gărzii de Fier. Un fascism românesc”, „Istoria României” și recent „Ceaușescu. Un dictator ambiguu”.

Domnule profesor, înainte de toate, felicitări pentru recentul dumneavoastră volum „Ceaușescu. Le dictateur ambigu” apărut la Editura Perrin din Paris ! De unde această apetență a dumneavoastră pentru totalitarisme? Ați scris inițial o istorie a Gărzii de Fier, acum ați trecut la extrema stângă...

T.S.: Sunt copil de opozant anticomunist și copilăria mi-a fost marcată de angajarea părinților mei în lupta contra regimului Ceaușescu. Am scris mai întâi o istorie a fascismului românesc, deci a legionarismului, pentru că este un subiect discutat intens din mai multe puncte de vedere - științifice, morale, politice; pe de altă parte, familia mea nu are nicio implicație, nici pro, nici contra, acestei mișcări, deci am avut o abordare complet relaxată a subiectului. Am lăsat pentru maturitate regimul Ceaușescu, care ar fi putut pune întrebări despre obiectivitatea copilului de opozant,

---

¹ Professeur dr., Université-Paris III, Sorbonne Nouvelle, France, email: traian.sandu@sorbonnenouvelle.fr

² Profesor dr., Colegiul Tehnic „Carol I”, București, email: elinor.popescu@gmail.com

dar cred nu numai că l-am tratat cu acuratețe științifică, dar chiar și cu o oarecare empatie, din măcar două motive convergente.

Primul este că istoria se scrie din poziția actuală a istoricului: or, duritatea tranziției neoliberală în Europa de Est după 1989 și supunerea acestor țări noilor stăpâni și capitalurilor din vest aruncă retrospectiv pe regimul lui Ceaușescu o lumină mult mai trandafirie decât acum treizeci de ani. Bineînțeles, nu ignor perioadele cele mai sumbre din perioada comunistă, mai ales anii stalinismului, dar și aspectele dure ale regimului lui Ceaușescu, cultul personalității, privațiunile și mai ales represiunea, căreia proprii mei părinți i-au fost victime.

Dar tocmai, este și un motiv personal pentru care am o abordare critică a tuturor actorilor epocii, este legătura între americani și Ceaușescu, care i-a făcut să refuze azilul politic părinților mei, cu toate că susținuseră cât timp eram în România acțiunea noastră, pentru că nu puteau să nu sprijine o acțiune anticomunistă. Dar în realitate, în acel moment 1977-1978, simpatia americană a mers încă prevalent de partea lui Ceaușescu, iar opoziții, precum părinții mei, dar chiar și Goma, au fost rău primiți de americani, așa cum descriu într-un scurt articol autobiografic care a apărut *online* și în traducere românească în revista *Dilema veche*, sub titlul: „Prin lagărele austriece”, scris împreună cu fratele meu geamăn, Anton, și apărut pe 13 august 2020.

O întrebare sensibilă: ați trăit în comunism până la 10 ani. Aveți o amintire din acea epocă, amintire ce v-a marcat existența?

T.S.: Da, cum reiese din ceea ce am spus mai sus, am trăit perioada 1975-1978 cu „ochii deschiși”, cu toate că aveam numai între opt și unsprezece ani. Implicarea părinților mei în opoziție și represiunea căreia i-au fost victime, la est dar și la vest, chiar sub ochii mei, ne-au marcat existența, mie și familiei mele (mai am o soră, Elizabeta, cu opt ani mai mică decât mine și fratele meu geamăn).

Cum a fost primită cartea dvs. în Franța ? Publicul francez este devorator de lecturi de istorie contemporană, este atras de personaje ... controversate?

T.S.: Pentru moment, a fost primită bine, de exemplu de specialistul comunismului Stéphane Courtois, cel care a editat volumele *Cartea neagră a comunismului*, dar nu numai de el.

Ce surse ați utilizat în redactarea acestui volum ?

Mai ales surse românești, stenogramele diferitelor instanțe de decizie (Comitetul Central și mai ales Comitetul Politic Executiv – CEPEX).

Ce ne puteți spune despre originile lui Ceaușescu, despre educația și cariera sa timpurie? Cum și-au pus acestea amprenta asupra sa?

T.S.: Ceaușescu avea „origini sănătoase”, de țăran, provenind din Oltenia, dintr-o familie cu mulți copii. În privința școlii, nu avea prea multă: patru clase primare, ceea ce pe vremea aceea era binișor. Elevul Ceaușescu era unul ambițios. A ajuns în

capitală, intrând în mediul de mici artizani. Avea de ales între extrema stângă și cea dreaptă. A fost atras de sindicalismul de extremă stângă și astfel a intrat în Partidul Comunist, care subzista clandestin, în ilegalitate din anul 1924. Ceaușescu s-a integrat acestui mediu clandestin, cu reuniuni secrete, în ciuda faptului că era foarte tânăr, avea 14 ani. Nu avea multe de pierdut, dar de câștigat, da: câștiga un ideal și un cadru de socializare.

Cum și-a petrecut Ceaușescu anii '30? A fost el un produs al totalitarismelor?

T.S.: Ceaușescu era născut în 1918, deci în anii '30 era foarte tânăr. A fost arestat, pe fondul marilor greve, pentru că ajutase sindicaliștii și greviștii în mișcările lor. Era minor, căci pe vremea aceea major deveneai la 21 ani. În acea epocă, arestările aduceau după sine și violențele fizice, pe care și tânărul Ceaușescu le-a cunoscut la comisariat.

El a mai fost în pușcărie și în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, în 1939. Nu a protestat împotriva raptului teritorial săvârșit asupra României în anul 1940 de Uniunea Sovietică, fiind pro-sovietic. Ceaușescu a cunoscut un episod dramatic pe când se afla în închisoarea de la Jilava în timpul episodului sângeros din noiembrie 1940, ai căror protagoniști au fost legionarii, aflați la putere pentru o perioadă scurtă de timp, alături de mareșalul Antonescu. Atunci legionarii au asasinat numai opoziții politice moderate, ocolindu-se deținuții comuniști din același penitenciar, pe atunci comuniștii fiind protejați de pactul Ribbentrop - Molotov.

Ce face N. Ceaușescu în timpul celui De-al Doilea Război Mondial (1939-1945)?

T.S.: În 1942-1943 îl găsim pe Ceaușescu ca deținut politic al regimului antonescian în lagărul de la Târgu Jiu. Acolo, de altfel, se afla și Gheorghe Gheorghiu-Dej, omul puternic al Partidului Comunist, cel ce avea să ajungă primul secretar general al Partidului Comunist Român. Au scăpat cu ușurință din lagăr, iar în august 1944, după turnura pe care o luase războiul - întoarcerea armelor împotriva Germaniei -, Gheorghiu-Dej și Ceaușescu așteptau intrarea trupelor armatei sovietice în București. Ceaușescu chiar făcea parte din Comitetul de primire, la sfârșitul lunii august 1944, deși România încă nu semnase armistițiul cu sovieticii, așadar într-o atmosferă cu totul incertă. Partidul Comunist ieșea din clandestinitate și se integra spectrului politic românesc, iar Ceaușescu capătă funcții în cadrul Partidului.

Cum devine Ceaușescu secundul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej?

T.S.: Între 1945 și 1965, la moartea lui Gheorghiu-Dej, Ceaușescu cunoaște o ascensiune rapidă. Era un om abil și a știut să rămână în umbra lui Dej și a Moscovei. Între 1945 și 1950 a intrat în Comitetul Central al Partidului Comunist și – culmea ironiei! - a primit în subordine tineretul studentesc, chiar el, Ceaușescu, care nu avea studii. Primise o brumă de studii în anii '30, mai mult ideologică, în școlile

clandestine ale Partidului, între două perioade de încarcerare. Urmase și cursuri de seral.

Se știe că nu vorbea foarte corect, Ceaușescu avea o mică bâlbâială, ca urmare a unei mari emoții, posibil o traumă din închisoarea de la Doftana, nu un defect logopedic din naștere. Oricum, citind discursurile sale, căci nu există înregistrări cu Ceaușescu din anii '40-'50, putem constata că avea o prozodie antrenantă, discursul său era dinamic, se adresează îndeosebi tinerilor, un discurs tipic pentru agitatorii fasciști și comuniști, anumite fraze antrenante, expresii, un ritm anume. Putem trage concluzia că era un destul de bun orator, în comparație cu șeful fascist Corneliu Zelea-Codreanu, de exemplu.

Ceaușescu ajunge în Comitetul Central și îndeplinește funcții la conducerea departamentelor teritoriale: Oltenia, Constanța, Iași. Două funcții au fost mai importante. Prima, în Ministerul Agriculturii, când începe colectivizarea, inclusiv printr-un episod brutal mai puțin cunoscut, bombardarea unui sat, soldat cu mai mulți morți. A doua funcție importantă a sa a fost în Ministerul Apărării, fiind persoana numărul doi a ministerului. Ceaușescu devine de foarte tânăr general, funcție ce-l mulțumește foarte tare, mai ales că nu avusese nicio contribuție pentru a o merita. Exact ca și funcția din fruntea Tineretului Studențesc, deși el însuși nu avea studii, și această funcție, de general al Armatei Române, a fost obținută fără să i se cuvină, căci Ceaușescu nici măcar nu făcuse serviciul militar, d-apoi să mai și lupte în Al Doilea Război Mondial, fiind închis în diverse lagăre.

Își reglează și viața de familie: se căsătorește cu Elena, pe care o cunoscuse în anii '30, și apare primul lor copil, Valentin.

Ce părere aveți despre modalitatea în care ascede Ceaușescu la putere?

T.S.: Ceaușescu știe ce înseamnă violența politică, după episodul dur de la începutul colectivizării și față de rezistența armată. De fiecare dată, a profitat de o poziție în interiorul Partidului Comunist pentru a ajunge cât mai sus. A devenit responsabil al organizației (Organizatoricul, cum i se spunea), ca Stalin în anii '20, pentru a distribui posturi. Astfel, și-a creat fideli, în tot acest timp, 1944-1965, consolidându-și puterea. După 1965, s-a dotat cu o aură carismatică, pentru a ajunge la inimile românilor.

Cum reușește Ceaușescu să preia puterea? Care erau atuurile sale în comparație cu ale contracandidaților?

T.S.: Gheorghiu-Dej a murit de cancer, în martie 1965. S-au vehiculat mai multe ipoteze ale decesului său, inclusiv că acesta a fost provocat de Uniunea Sovietică, prin iradiere cu material radioactiv. În realitate, se pare că sursa morții lui Dej era propria sa ignoranță, căci el păstra în biroul său o bucată din „prima șarjă de uraniu îmbogățit” produsă de România, ce provoca radiații periculoase pentru sănătate.

Apare problema succesiunii. Ceaușescu a jucat foarte abil. Dej nu l-ar fi preferat pe Ceaușescu, ci pe Gheorghe Apostol, secundul său, mai puțin radical și mai puțin

tânăr ca Ceaușescu. Avocatul Ion Gheorghe Maurer era un alt candidat, din minoritatea germană stabilită încă din sec. XIII în Transilvania. El era primul-ministru în epocă. Așa cum în 1945 nu a fost aleasă Ana Pauker, pentru că era femeie și evreică, tot astfel nu a fost ales Maurer 20 ani mai târziu, fiindcă era de origine germană și, pe deasupra, intelectual. Mai circulau și alte nume: Emil Bodnăraș, Chivu Stoica. Aceștia fiind mai în vârstă, au crezut că-l pot manipula pe Ceaușescu, ceea ce nu s-a întâmplat.

Astfel, Ceaușescu a fost preferat din două motive: deoarece promitea posturi importante (cum ar fi cele de prim-ministru, ministru de externe) mai multor „baroni ai lui Dej” și pentru fermitatea sa antisovietică.

Cum se explică popularitatea de care se bucura Ceaușescu?

T.S.: Ceaușescu ține multe discursuri, în cadre naționale, la Comitetul Central și în congrese, dar și față de Uniunea Sovietică, ceea ce-l face popular. Congresul al IX-lea marchează începutul gloriei sale. De asemenea, merge și în provincie, în vizitele de lucru, ține și acolo discursuri. Însă popularitatea sa internațională se articulează în jurul unui mare eveniment: august 1968, cu prilejul invadării Cehoslovaciei de către U.R.S.S. Ceaușescu a refuzat să participe, deși România făcea parte din Pactul de la Varșovia. Discursul său din balconul Comitetului Central la 21 august a rămas celebru, el critică acțiunile sovieticilor de imixtiune în afacerile interne ale unui stat suveran și afirmă, cu mult curaj, că România își va urma propria cale, în afara intereselor Moscovei.

În cazul lui Ceaușescu, prefer termenul „șef carismatic autoritar” celui de „dictator”, pentru că dictatura, adesea militară, nu caută popularitatea și adeziunea maselor la politica condusă, ceea ce este cazul pentru regimurile totalitare. Popularitatea lui Ceaușescu nu crescuse doar pentru că era puțin antisovietic, puțin liberal, ci și pentru că epurase oameni de sinistră memorie, așa-ziii „baroni ai lui Dej”, cum ar fi Alexandru Drăghici care era ministru de Interne și la capul Securității.

Cum se impune Ceaușescu în plan internațional?

T.S.: A existat și un alt episod, anterior, care l-a făcut popular pe Ceaușescu: primirea generalului Charles de Gaulle în timpul crizei studentești pariziene din mai 1968. Ceaușescu dorea să joace rolul lui de Gaulle (critic către propriul bloc) în Europa de Est și, în același timp, încerca să întindă mâna celui alt bloc, de peste ocean. Era bine văzut de francezi – amintesc aici cooperarea tehnologică (primele autoturisme Dacia-Renault au ieșit de pe linia de montaj la începutul lui august 1968; elicoptere). În august 1969 are loc vizita președintelui american Nixon la București, o mică infidelitate a lui Ceaușescu față de Moscova. Pentru americani, vizita în România constituia unul din elementele de apropiere strategică între Europa și China. Sporindu-și prestigiul, România devine membră în Fondul Monetar Internațional în 1972. Așadar, Ceaușescu atinsese culmea gloriei sale internaționale.

Considerați că vizitele lui Ceaușescu în R. P. Chineză și în Coreea de Nord au marcat debutul declinului popularității sale?

T.S.: La înapoierea din vizitele sale din China și Coreea de Nord din iunie 1971, Ceaușescu a scris „Tezele din iulie”, dar nu sunt chiar inspirate din revoluția culturală a lui Mao Zedong și duritatea regimului Kim Ir Sen, pentru că Ceaușescu fusese izbit de violența și de instabilitatea create de acest episod. Ceaușescu își stabilizase regimul și era încă popular, spre deosebire de liderul chinez. Istoriografia naționalistă română vrea să atribuie unui model străin duritatea regimului, care nu era privită ca autohtonă; același lucru s-a întâmplat și cu legionarii vizavi de Germania nazistă.

Cum explicați înrăutățirea regimului comunist?

T.S.: Ceea ce s-a petrecut în România după luna iulie 1971, fusese pregătit încă din 1969, Ceaușescu estimând că nu primise ce dorise de la societatea civilă. Se putea ieși ușor din România, cu pașaportul. Cei ce plecau în Occident nu se mai întorceau și mai și criticau regimul peste hotare. Ceaușescu și-a dat seama că această libertate a cuvântului, a deplasărilor internaționale nu îi era total favorabilă și a început să ia măsuri mai dure, începând chiar cu 1969. Vroia și să întetească industrializarea.

Cum ați descrie politica externă a lui Ceaușescu în perioada relaxării vest-est?

T.S.: După această intensificare a regimului în plan intern, Ceaușescu începe să aibă în mod progresiv probleme în a se insera în relațiile vest-est, România fiind o mică pasarelă de trecere între cele două blocuri. Pasarela devine tot mai îngustă și mai puțin utilă pentru americani. Conferința internațională, proiectată inițial doar la nivel european, dar extinsă apoi, de la Helsinki din august 1975 a reprezentat o capcană politică pentru Ceaușescu. Acesta a fost dubitat față de conferință, văzută ca un mare moment de destindere, ce risca a-i fi nefavorabilă. Rușii și americanii nu avuseseră niciodată nevoie de el pentru a comunica, americanii doreau numai să joace cartea naționalismului românesc, iugoslav și albanez contra Moscovei și pentru apropierea între Washington și Pekin. Din 1975, ei au fost obligați să ajute, în pofida reticenței, disidența în aceste țări. Din 1975 și 1977 mișcarea dizidentă s-a accentuat. Ceaușescu nu voia să participe el personal la conferință, documentele de arhivă arătând că a dorit să fugă de responsabilitate, să trimită pe altcineva în locul lui. Dar anturajul politic l-a determinat să participe.

De ce anul 1977 a fost dificil pentru Ceaușescu?

T.S.: Paul Goma era opozant în anii '50, apoi s-a apropiat de regim în timpul popularității lui Ceaușescu în 1968, iar în anii intensificării regimului, începând cu „Tezele din iulie” s-a îndepărtat din nou de regimul comunist. Și-a publicat jurnalul, sub titlul „Le Tremblement des hommes” („Curcubeu 1977” în traducere românească).

Anul 1977 a fost unul foarte dur pentru poporul român. O nenorocire a lovit România: cutremurul devastator de pământ, cu o magnitudine de 7,4 grade pe scara Richter, care l-a determinat pe Ceaușescu să lanseze marile lucrări de urbanizare ale Bucureștiului și să intensifice ritmul de muncă. Aceasta a provocat greva minerilor din Valea Jiului, din august 1977: Ceaușescu a intrat în contact direct cu greviștii, a fost aproape sechestrat. Securitatea a reprimat în cele din urmă mișcarea minerilor, dar aceștia au obținut suprimarea reformelor anti-sociale care provocaseră greva. În același an, Ceaușescu lansează deci proiecte megalomaniace în privința Bucureștiului. Ceaușescu nu se mai înțelegea prea bine cu americanii, nici cu francezii. El se simțea prins între cele două blocuri, americani și ruși. Trebuia să-și aleagă tabăra și a încercat să se apropie de ruși.

Ne puteți vorbi de criza din 1981? Dar despre „Divorțul de Occident scump plătit”, cum numiți dvs. perioada 1980-1985 ?

T.S.: Anul 1981 este înfierat de decizia lui Ceaușescu de a rambursa datoria către FMI, decizie economică cu un mare impact social. În același timp, este și o decizie politică. Ceaușescu a decis să ridice dependența de blocul american, apropiindu-se de Moscova. La finalul erei Brejnev și în timpul lui Gorbaciov, Ceaușescu a trebuit să-și plătească occidentalofilia. Situația în România se înrăutățește, devine chiar sordidă în anii '80. De fapt, aceasta este impresia care a rămas despre Ceaușescu, dictatorul odinioară carismatic, populist, acum urât de o parte din oameni, mai ales la oraș, rămași fără hrană și căldură.

În 1987 are loc revolta muncitorilor de la „Tractorul” Brașov, un început de manifestare anticomunistă, foarte dur reprimată. Era un avertisment dat partidului. Ceaușescu a conștientizat inegalitățile dintre nomenclaturiști, ca o specie de burghezi comuniști, și restul populației înfometate, fără căldură.

Ce părere aveți despre bancurile politice care circulau în „Epoca de aur”? Să fie firea românului, de a face haz de necaz?

Erau un fel de supapă pentru populație, nu numai pentru greutățile cotidiene, dar și pentru a micșora oarecum impactul cultului personalității și pentru a-l relativiza. Se poate ca circulația lor să fi fost tolerată chiar de Securitate în acest scop de destindere, precum și alte manifestări, așa cum a fost Cenaclul Flacăra al lui Adrian Păunescu și concertele lui naționaliste, care îl favorizau discret pe Ceaușescu și permiteau o oarecare destindere în rândul tineretului.

Care este părerea dumneavoastră despre căderea lui Ceaușescu?

T.S.: Criza a început la 15-16 decembrie 1989 la Timișoara, într-o regiune multiconfesională, multinațională, cu un pastor protestant de origine ungară, care a creat un fel de manifestație ce a durat două-trei nopți, ce a trebuit reprimată de Ceaușescu, în 17 decembrie, pe când se afla în Iran.

Pentru discursul de calmare a populației, Ceaușescu a folosit pe 21 decembrie același balcon al Comitetului Central ce-i adusese gloria, pe 21 august 1968, ca un simbol. Probabil au intervenit servicii secrete, posibil rusești, pentru a crea panică în timpul manifestației din București. S-au format baricade. Armata I-a părăsit, Ceaușescu a fugit din București cu soția sa și cu un anumit număr de fideli. Au fost arestați la Târgoviște și reținuți din 22 în 25 decembrie. Finalul e cunoscut: au fost executați de Crăciun. Dar între 22 și 25 decembrie, începutul de război civil corespunde luptelor între o parte a forțelor armate (mai ales Armata, eventual și alte formații, nu mă pot pronunța, poate chiar o parte din Securitate), trecute de partea noului regim și partea rămasă fidelă fostului regim, până când sfârșitul soților Ceaușescu a demobilizat ultimii fideli și a corespuns cu sfârșitul regimului comunist.

Ce ne puteți spune despre cenzura existentă în timpul regimului național-comunist?

T.S.: Cenzura a fost oficial suprimată și oricum a fost mult moderată, tocmai pentru că în regim totalitar, se favoriza entuziasmarea spiritelor și adeziunea la regimul naționalist și productivist și nu represiunea pură a unui regim dictatorial.

Cum explicați longevitatea regimului naționalist-comunist în România?

T.S.: Ea corespunde cu longevitatea centrului imperial sovietic. Când acesta s-a prăbușit, au urmat și celelalte regimuri ale sateliților, inclusiv România, chiar dacă unii șefi s-au agățat mai mult de putere, având pretenția de a fi mai populari prin politica naționalistă și industrialistă promovată mai constant, atribuindu-și diverse merite. Ceaușescu era un exemplu deosebit în acest sens. Nu longevitatea, ci voința de a se agăța de putere în numele pretenției legitimității, îl caracterizează mai mult pe Ceaușescu.

Dacă ați face un paralelism privind popularitatea internă și externă (occidentală) cu un alt lider comunist, spre exemplu cu Tito, ce ne-ați putea spune?

T.S.: Cei doi lideri au avut politici de legitimare asemănătoare prin voința de a juca cartea legitimității politice prin patriotism, prin deschidere spre Occident și prin promovarea personalității șefului politic. Evident, Tito era favorizat de situația geopolitică mai puțin expusă contactului cu Uniunea Sovietică, cu care nu avea hotar comun.

Care este, să zicem așa, moștenirea lui Ceaușescu?

T.S.: După decembrie 1989 au urmat dificultățile tranziției spre democrație, integrarea nord-atlantică și integrarea europeană a României, dar nu pe picior de egalitate, ci cumva ca țară subordonată, din lumea a doua, fără un ajutor real. România, ca și celelalte țări din Europa de Est, a cunoscut alt tip de imperialism din partea capitalurilor occidentale, care au distrus potențialul economic moștenit din

fostul regim și au supus manopera locală atracției și dominației occidentale, în cadrul modelului neoliberal de producție.

Românii lucrează pentru salarii mici, România este a doua țară de emigrare din lume, diaspora română numără 5 milioane de oameni. Așadar, țara nu s-a integrat bine în lumea neoliberală după '89, există o migrare sezonieră agricolă foarte dură: culegătorii de portocale, căpșuni, sparanghel. Românii acceptă uneori slujbe înjositoare în contextul mondializării neoliberale. Așa poate se explică nostalgia pe care unii români o au pentru Ceaușescu, care apare ca un șef politic foarte popular.

Urmează și o traducere a cărții dvs în limba română, intenționați să o publicați în România și în Republica Moldova?

T.S.: Da, *Fascismul românesc* a fost tradus cu mult talent de Simona Modreanu, profesoară la Iași, pentru excelenta editură Cartier de la Chișinău. Perrin este responsabil de negocierile cu partea română, vedem mai târziu ce urmează.

Ce aduce nou cercetarea dumneavoastră despre Ceaușescu?

T.S.: Atitudinea mea științifică față de subiect a fost determinată de starea bibliografică. Principalele biografii ale lui Ceaușescu au fost produse într-o cheie sau ziaristică, puțin senzațională, precum Ion Petcu, *Ceaușescu, un fanatic al puterii. Biografie neretușată*, 1994 și Thomas Kunze, *Nicolae Ceaușescu, o biografie*, tradusă în 2002, sau psihologizantă, precum interesanta carte a lui Catherine Durandin, *Nicolae Ceaușescu, vérités et mensonges d'un roi communiste*, 1990, scrisă cu mult talent literar, finețe psihologică și informare istorică. Dennis Deletant, marele specialist britanic al României, a dat un excelent *Ceaușescu and the Securitate, coercion and dissent in Romania, 1965-1989*, 1995, mai ales centrat pe politica internă și represivă. Invers, Adam Burakowski, în *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu 1965–1989, geniul Carpaților*, 2011, se bazează și pe documentația poloneză, ceea ce dă o tentă destul de internațională și centrată pe blocul estic al politicii lui Ceaușescu.

Desigur, rămâne marea biografie sub direcția Laviniei Betea. Aceasta este extrem de bine informată, fiind cercetate cu mult amănunt arhivele centrale ale regimului, iar lucrarea mea se definește în raport cu a dumneaei. Ce am adus eu deosebit este cadrul teoretic definit mai sus, adică lectura personalității și a regimului Ceaușescu în cheia modernă a totalitarismului, atunci când biografia Laviniei Betea rămâne și ea destul de neutră din punct de vedere teoretic, mulțumindu-se cu notații destul de psihologizante sau cu o definiție încă teroristă a totalitarismului (românii îndoctrinați de propaganda sau terorizați de Securitate).

Cărțile cu care a mea intră mai mult în dialog sunt: Adrian Cioroianu, *Ce Ceaușescu qui hante les Roumains: le mythe, les représentations et le culte du Dirigeant dans la Roumanie communiste*, 2005 și Marry Ellen Fischer, *Nicolae Ceaușescu. A Study in Political Leadership*, 1989.

În introducere precizez ceea ce mă deosebește de aceste două cărți de mare talent, care recunosc popularitatea și/sau carisma personalității lui Ceaușescu. Adrian

Cioroianu recunoaște numai popularitatea lui Ceaușescu, nu și carisma. Ori, popularitatea se limitează la satisfacția nevoilor esențiale și tradiționale ale unei societăți, în timp ce protagonistul nostru avea fibra revoluționară și palingetică a unui Prometeu modern, angajându-se să reziste sovieticilor, să depășească birocrăția partidului și să transforme România într-o putere industrială. El apela, ca lider care promite lacrimi și sânge în vederea victoriei finale, la adeziunea carismatică – pe care colegul nostru o recunoaște implicit în restul cărții sale. Suntem, așadar, mai aproape de un Cezar Stanciu care, analizând scrisorile patriotice și antiruse perfect voluntare și neconstrânse din vara lui 1968, l-a caracterizat pe Ceaușescu drept „omul care a atras ca un magnet asemenea inițiative emoționante ” (*Războiul nervilor. Dispute Ceaușescu-Brejnev 1965-1971*, 2011).

Singurul autor care a recunoscut în mod explicit carisma lui Ceaușescu, în ciuda unor reticențe, a fost Marry Ellen Fischer (*Nicolae Ceaușescu. A Study in Political Leadership*, 1989). Ea a distins două pârgii în acest scop: bunăstarea și mândria față de independența națională la care aspira populația. A doua jumătate a anilor '60 a făcut posibilă articularea celor două, dar prima i-a scăpat la sfârșitul anilor '70: „Din mai multe motive – prăpastia enormă dintre scopurile lui și cele ale altor români, abilitățile și personalitatea lui, mediul politic în care a activat – Ceaușescu nu a devenit pentru majoritatea românilor un lider autentic cu adevărată carisma. În schimb, a devenit un idol [fabricat prin propagandă].” (p. 164 și 165)

Însă naționalismul i-a oferit un instrument carismatic de durată, completat de calitatea de teoretician marxist, pentru a priva Moscova de legitimitatea sa ideologică: „Un lider carismatic cu acreditări revoluționare poate îndeplini această funcție [de interpret național al marxismului] pentru credincioșii de partid.” Această abordare luminează longevitatea acceptării sociale și a obișnuirii cu tipul de dominație exercitat de Ceaușescu.

Vă mulțumesc pentru timpul acordat și vă urez mult succes în cercetările dumneavoastră !